

DARNAUS VYSTYMOŠI INFORMACIJA IR KOMUNIKACIJA

Darniojo vystymosi poveikis teisei į informaciją: teisė į aplinkos informaciją

Marija Stonkienė

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
Informacijos ir komunikacijos katedros docentė, daktarė
Department of Information and Communication,
Faculty of Communication, Vilnius University,
Associate Professor, Doctor
Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius
Tel. (+ 370) 236 61 19
El. paštas: marija.stonkiene@kf.vu.lt

Straipsnyje tiriama šiuolaikinės visuomenės socialinės raidos krypties – darniojo vystymosi – poveikis teisei į informaciją. Teigiant, kad visuomenės raidos kryptingumas plečia žmogaus teisių raišką, skatina jų turinio plėtrą, analizuojama teisės į informaciją turinio plėtra – anksčiausiai reikšminama darniojo vystymosi aplinkos tematika.

Straipsnyje, aptarus ir išanalizavus svarbiausius tarptautinius, Europos Sąjungos ir Lietuvos teisės aktus, konstatuojama visuomenės teisė į aplinkos informaciją. Pastebima, kad teisė į aplinkos informaciją užtikrinama reglamentuojant tiek aktyvų, tiek pasyvų šios teisės realizavimą. Išanalizavus teisės į informaciją teisinį reguliavimą teigiamas dvejopas teisinis šios teisės įtvirtinimas, atkreipiamas dėmesys į teisės aktuose nurodomus šios teisės turėtojus ir subjektus, įpareigotus teikti aplinkos informaciją.

Tradicinių darnaus vystymosi dimensijų – aplinkosaugos ir ekonomikos – praplėtimas socialine, politine ir institucine dimensija lėmė darniojo vystymosi sampratos kaitą. Šiandien darnusis vystymasis suvokiamas kaip žmonijos siekis, kad visame pasaulyje ir kiekvienoje atskiroje valstybėje, visose socialinio gyvenimo srityse vyktų suderinta, kuo mažesnę žalą žmogui bei aplinkai daranti ir kuo mažesnę visuomenės supriešinimą sukelianti plėtra. Darnusis vystymasis grindžiamas ne tik subalansuotu ekonomikos augimu, ne tik aukšto lygio aplinkos

apsauga, aplinkos kokybės gerinimu, bet ir konkurencinga socialine rinkos ekonomika, socialinės pažangos siekiu.

Darnusis vystymasis nurodo bendrų visuomenės ir valstybės pastangų, aktyvaus visuomenės dalyvavimo poreikį. Bendros pastangos reikšmingos formuojant palankumą numatytiems darniojo vystymosi raidos prioritetams, užtikrinant tikslingą viešųjų reikalų tvarkymą, siekiant visuomenės socialinės raidos problemų reikšmingumo suvokties stiprinant valdymo veiksmingumą.

Suderinti visuomenės ir valstybės veiksmai, efektyvi visuomenės ir valstybės sąveika galimi konsultacinių, informacinių procesų dėka. Tik plačiu mastu konsultuojantis suinteresuotoms grupėms, joms keičiantis informacija, užtikrinamas suderintas veikimas, lemiantis, viena vertus, adekvačią valstybės (jos kompetentingų institucijų) veiksmų, planų tikslingumo suvoktį, kita vertus – visuomenės, jos grupių poreikių ir interesų tenkinimą. Todėl darniojo visuomenės vystymosi paradigma laikytina savitu visuomenės teisės į informaciją katalizatoriumi, atliepiančiu visuomenės informuotumo poreikį, teisės į informaciją turinį praplečiančia darniojo vystymosi problematika.

Šio *straipsnio tikslas* – ištirti darniojo vystymosi poveikį teisei į informaciją. Darniojo visuomenės vystymosi poveikis teisei į informaciją, atsižvelgiant į tai, kad darniojo visuomenės vystymosi idėjos ištakos sietinos su aplinkos, aplinkosaugos tema, konstatuojamas, jei:

- teisės į informaciją tematika praplečiama aplinkos temomis, problemomis,
- konkretiems subjektams numatoma speciali įstatymų aplinkos informacijos teikimo visuomenei pareiga.

Aplinkos informacija šiame straipsnyje, vadovaujantis Tarptautine konvencija „Dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais“ (Orhuso konvencija), laikoma informacija apie aplinkos, aplinkos elementų (pvz., vanduo, dirvožemis, žemė ir kt.) būklę, aplinkai ar jos apsaugai tikėtinai poveikį turinčius veiksmus, taip pat ir informacija apie žmonių sveikatos ir saugos būklę

(įskaitant maisto užteršimą, žmonių gyvenimo sąlygas, kultūrinių vietovių būklę ir kt.), susijusi su aplinkos būkle.

Tiriant darniojo vystymosi poveikį teisei į informaciją pirmiausiai pristatoma teisės į informaciją samprata, aptariamoms jos turinį sudarančios teisės, analizuojamos teorinės teisės į aplinkos informaciją radimosi galimybės. Tiriant darniojo vystymosi poveikį teisei į informaciją, remiamasi nuostata, kad darniojo vystymosi aplinkos nulemti informaciniai visuomenės poreikiai yra suvokta socialinė būtinybė, užtikrinama teisės aktais. Todėl tiriant, aptarus darniojo visuomenės vystymosi sukeltos teorinės teisės į informaciją turinio plėtros galimybes, analizuojama, ar yra susiklostęs atitinkamas teisinis reguliavimas.

Metodologinė tyrimo prieiga. Tyrimas atliekamas aptariant tarptautinius, Europos Sąjungos ir Lietuvos norminius teisės aktus, reglamentuojančius teisę į aplinkos informaciją, kurie gali būti siejami su visuomenės darniojo vystymosi siekiu. Įvertinus tai, kad aplinkos sritį reglamentuoja nemažai įvairių teisės aktų, teisės į aplinkos informaciją tyrimui pasirinkti tik pagrindiniai, šios teisės reikšmingiausi teisės aktai. Straipsnyje nesiekama įvertinti, ar Lietuva tinkamai į nacionalinę teisę integravo atitinkamas tarptautines, Europos Sąjungos teisės normas. Nacionalinės teisės normos tiriamos tik siekiant įvertinti teisę į aplinkos informaciją. Teisė į aplinkos informaciją ir subjektų, įpareigotų teikti šią informaciją, įvardijimas tiriami analizuojant specialių teisės normų turinį, taikant sisteminės, indukcinės analizės logiką, abstrakcijos, analogijos, apibendrinimo, dedukcijos metodus.

Teorinės darniojo visuomenės vystymosi poveikio teisei į informaciją įžvalgos

Aptariant teisės į informaciją sampratą neišvengiamas glaudaus šios teisės ryšio su teise laisvai skleisti informaciją ir idėjas įvardijimas. Profesorė Toma Birmontienė (2002), pabrėždama saviraiškos laisvės ir teisės į informaciją sąsajas, nurodo, kad „Teisė į informaciją yra svarbus saviraiškos laisvės elementas, apimantis tokius aspektus: (1) teisę gauti informaciją ir (2) teisę skleisti informaciją.“ (Birmontienė, 2002, p. 249). Šios teisės išties yra glaudžiai susijusios – informaciją skleidžiančio (aktyviojo) subjekto teisių užtikrinimui būtinas informaciją gaunančio (pasyviojo) subjekto teisės į informaciją užtikrinimas. Tačiau šiandien – informacijos amžiuje – teisė į informaciją nėra tik pasyvi teisė, nes asmuo turi teisę ne tik pasyviai gauti informaciją, bet ir jos ieškoti, t. y. imtis aktyvių veiksmų. Todėl teisė į informaciją sietina ne tik su įvairios informacijos ieškos, gavimo iš skirtingų šaltinių galimybėmis, informacijos monopolio draudimu, bet ir su įvairios informacijos prieigos užtikrinimu. Taigi teisės skleisti informaciją raidą atliepia teisės gauti informaciją raida.

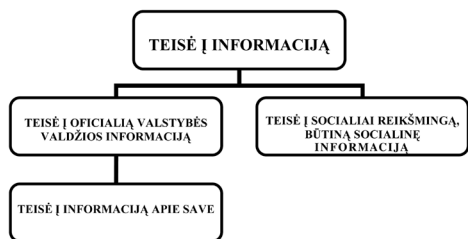
Analizuojant teorines teisės į informaciją sampratas (T. Birmontienė, 2002; A. Gutauskas, 2005; E. Jarašiūnas, 2000 ir kt.), pastebima, kad mokslininkai išskiria tokius teisės į informaciją segmentus:

- Teisė į oficialią valstybės valdžios institucijų informaciją arba teisė į oficialią valstybės viešojo administravimo institucijų informaciją, teisė į informaciją apie asmenį, renkama ir saugoma valstybės viešojo administravimo tikslais bei su

šiomis teisėmis susijusios teisės (pvz., teisė būti apsaugotam nuo neteisėto valstybės institucijų vykdomo informacijos apie asmenį rinkimo). Ši teisė gali būti įvardijama kaip teisė į oficialią valstybės valdžios informaciją (joje turėtų būti išskiriama teisė į informaciją apie save patį, kaupiamą ir saugomą valstybės valdžios institucijose);

- Informacijos šaltinių įvairovės teisė ir su ja susijusios teisės (pvz., teisė į įvairiuose informacijos šaltiniuose esančios informacijos prieigą be valstybės įsikišimo; teisė į tokį viešosios informacijos sklaidos reguliavimą, kuris užtikrintų nuomonių įvairovę, informacijos pliuralizmą, informacinių teisėtų ir pagrįstų visuomenės (viešųjų) interesų tenkinimą). Ši teisė gali būti įvardijama kaip teisė į socialiai reikšmingą, būtiną visuomenei (pvz., tenkinančią viešąjį interesą, užtikrinančią idėjų įvairovę ir kt.) ar kiekvienam žmogui (pvz., informacija apie jo paties sveikatą) socialinę informaciją (žr. 1 paveikslas).

Socialiai reikšmingos, būtinos visuomenei informacijos segmentas susijęs su esminiais, svarbiausiais visuomenės interesais (pvz., pozityvios socialinės raidos poreikiu, visuomenės saugumu, sveikata, saugia ir sveika aplinka iš t. t.). Todėl naujos visuomenės socialinės raidos paradigmos yra naujos tematikos, problematikos socialiai reikšmingos, būtinos visuomenei informacijos poreikių radimosi priežastimi. Taigi darniojo visuomenės vystymosi siekis lemia tiek savitus visuomenės informacijos poreikius, tiek šiuos poreikius atliepančios informacijos kūrimą, kaupimą, saugojimą ir teikimą visuomenei ar atskiroms visuomenės grupėms. Naujai atsirandantys informacijos

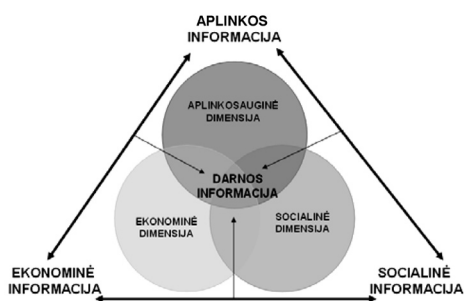

1 pav. Teisės į informaciją segmentai

poreikiai yra susiję su viena kitą papildančiomis ekonominio, socialinio ir aplinkos (aplinkosauginio) visuomenės vystymosi kryptimis. Šios kryptys, sudarančios darniojo visuomenės vystymosi pagrindą, nurodo didesnę aplinkos (pirmiausiai), ekonominės ir socialinės informacijos poreikį. Ši informacija (toliau tekste – Darnos informacija) tampa būtinu tiek visuomenės, tiek atskiro subjekto poreikiu, (žr. 2 paveikslą).

Darniojo visuomenės vystymosi siekiui tapus politine valstybių socialinės raidos kryptimi, valstybėms suformavus darniojo vystymosi strategijas, numačius veiksmų planus, atsakingas valstybės institucijas, Darnos informacija patenka ir į viešojo administravimo sritį. Teisė į oficialią valstybės valdžios informaciją leidžia visuomenei, bendruomenėms, pavieniams subjektams stebėti ir visuomenės poveikio priemonėmis daryti įtaką valstybės valdžios veiklai, imtis priemonių skatinant bei siekiant darniojo visuomenės vystymosi. Tai nurodo esant pagrįstą teorinę galimybę oficialios valstybės valdžios informacijos segmente susiformuoti savitai darniojo visuomenės vystymosi informacinei tematikai – Darnos informacijai (žr. 3 paveikslą).

Darniojo visuomenės vystymosi siekiamybė formuoja ne tik naujus teminius (dalykinius) teisės į socialiai reikšmingos,

2 pav. Darniojo visuomenės vystymosi informacija (pagal Johann Dréo darniojo vystymosi schema)

3 pav. Teisė į Darnos informaciją

būtinoms visuomenei ar atskiram žmogui socialinės informacijos bei oficialios valstybės viešojo administravimo institucijų informacijos modulius. Darnos informacijai patekus į viešojo administravimo sistemą, šios informacijos teikimo pareigą viešojo administravimo institucijoms, (o kartu ir netiesiogiai) visuomenei įgyja šią informaciją kuriantys subjektai. Darniojo vystymosi socialinės pažangos suvoktis lemia ir tiesioginio darnos informacijos teikimo visuomenei poreikį. Visuomenė suinteresuota žinoti informaciją, svarbią šios socialinio vystymosi krypties suvokčiai, palaikymui. Būtent siekiant užtikrinti visuomenės dalyvavimą vykstant darniajam visuomenės vystymuisi, teoriniu lygmeniu pagrindžiama ne tik visuomenės, visuomenės grupių ar pavienių asmenų teisė

į oficialios valstybės ir savivaldos (arba viešojo valdymo, viešojo administravimo) institucijų turimos Darnos informacijos prieigą, bet ir teisė į kitų subjektų turimą tokią informaciją. Tai reiškia, kad formuojama savita subjektų, įpareigotų teikti Darnos informaciją visuomenei, grupė.

Įvertinus laipsnišką darniojo vystymosi idėjos plėtotę, analizuojant šios idėjos poveikį teisei į informaciją, pirmiausiai tikslinga iširti anksčiausiai visuomenės dėmesio sulaukusios aplinkos (aplinkosaugos) temos teisės į informaciją projekciją. Visuomenės dėmesys aplinkai (kaip ir kitoms darniojo vystymosi dimensijoms) sietinas ir su išplėtota žmogaus teisių samprata. Aplinkos svarbos suvoktis paskatino teisės į švarią ir sveiką aplinką, teisės gauti ir suvartoti pakankamą kiekį vandens, teisės sveikai maitintis ir kitų susijusių teisių radimąsi. Šių naujai atsirandančių teisių užtikrinimui būtina informacija apie ūkinės veiklos poveikį aplinkai, apie naudojamų, kuriamų technologijų grėsmes. Tai reiškia, kad visuomenėje suvokiama teisės į aplinkos informaciją svarba ir atitinkamai ši teisė užtikrinama tiek tarptautiniais, tiek regioniniais, tiek nacionaliniais teisės aktais.

Teisės į aplinkos informaciją teisinis užtikrinimas

Teisė į aplinkos informaciją tarptautiniuose teisės aktuose. 1972 m. Stokholme įvykusi Jungtinių Tautų Organizacijos konferencija žmogaus aplinkos klausimais koncentravo tarptautinės bendrijos dėmesį į aplinką ir aplinkosaugą. 1987 m. Pasaulinės aplinkosaugos ir raidos komisijos (dar vadinama Gro Harlem Brundtland komisija) ataskaitoje (angl. *Report of the World commission on en-*

vironment and development) suformuluotas itin svarbus teisės į Darnos informaciją principas, teigiantis visuomenės informuotumo, užtikrinančio visuomenės (privataus sektoriaus, mokslo, nevalstybinių organizacijų ir t. t.) dalyvavimo priimant aplinkosauginius sprendimus reikšmę. 1992 m. Jungtinių Tautų Organizacijos konferencijoje aplinkosaugos ir plėtros klausimais (vadinamoji Rio de Žaneiro konferencija) buvo priimta nemažai tarptautinei aplinkosaugai svarbių teisiškai privalomų ir neprivalomų, tačiau turinčių didelę politinę, strateginę reikšmę teisinių dokumentų: Klimato kaitos ir Bioįvairovės konvencijos, deklaracijos „Miškų“ principai ir „XXI amžiaus darbotvarkė“ (angl. *Agenda 21*). Kad teisės į aplinkos informaciją būtų užtikrinamos, reikšminga tai, kad „XXI amžiaus darbotvarkėje“ atkreipiamas dėmesys į visuomenės informuotumo didinimo poreikį. Šiame ir kituose tarptautiniuose teisės aktuose reikšminamas visuomenės dalyvavimas formuojant, realizuojant darniojo vystymosi strategiją, nurodoma, kad visuomenės dalyvavimas užtikrina visuomenės vertybinės orientacijos kaitą, kompetencijų plėtrą, didina socialinį kapitalą. Visuomenės dalyvavimas svarbus, kad būtų užtikrintas minčių, idėjų, požiūrių novatyvumas, jų sklaida, įgyvendinimo veiksmingumas. Visuomenės dalyvavimas skatina darniojo vystymosi problematikos svarstymą, užtikrina, kad būtų ieškoma tam tikrų problemų sprendimų, padeda suderinti valstybės institucijų ir visuomenės veiksmus.

Visuomenės informavimas aplinkos klausimais reikšminamas ir Jungtinių Tautų klimato kaitos konvencijoje (Rio de Žaneiras, 1992), ir Tarptautinėje konvencijoje dėl civilinės atsakomybės už aplinkai

padarytos pavojingos veiklos žala (Lugano, 1993). Tačiau šiose tarptautinėse sutartyse visuomenės informavimo klausimai yra šalutiniai. Teisė į aplinkos informaciją su-reikšminama poveikio aplinkai vertinimo kontekste – siekiant užtikrinti visuomenės dalyvavimą. Kad visuomenės dalyvavimas būtų užtikrintas, itin svarbi yra efektyvaus, patikimo visuomenės informavimo sistema. Tarptautiniu mastu pirmoji sutartis, kur vertinamas visuomenės poveikis, yra 1991 m. vasario 25 d. Jungtinių Tautų ir Europos Ekonominės Komisijos konvencija dėl poveikio aplinkai vertinimo tarpvalstybiniame kontekste (Espoo, 1991 m.). Šioje konvencijoje atkreipiamas dėmesys į tai, kad būtina skirti visapusišką dėmesį aplinkos veiksniams pradiname sprendimo priėmimo procese. Todėl, atliekant poveikio aplinkai vertinimą visais administraciniais lygiais, būtina užtikrinti informacijos, kurios pagrindu priimami sprendimai, pateikimą visiems suinteresuotiems asmenims. Šioje Konvencijoje aptariamas valstybių bendradarbiavimas, pasikeitimas informacija tais atvejais, kai vienoje valstybėje vykdomas projektas ar programa gali turėti esminį nepalankų poveikį aplinkai kitoje valstybėje (tarptautinį poveikį). Teisės į aplinkos informaciją tyrimui svarbios šios Konvencijos nuostatos, numatančios valstybių prievoles sudaryti sąlygas savo ir kitos valstybės / valstybių visuomenei dalyvauti planuojamos veiklos poveikio aplinkai vertinimo procedūrose, t. y. gauti atitinkamą informaciją. Vienintelis galimas apribojimas realizuojant teisę į šią informaciją siejamas su valstybių įstatymų ar kitų teisės aktų numatytais informacijos laisvės apribojimais (pvz., dėl nacionalinio saugumo, komercinių paslapčių apsaugos).

Pirmoji tiesiogiai teisei į aplinkos informaciją skirta tarptautinė sutartis yra 1998 m. Konvencija „Dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais“ (vadinamoji Orhuso arba Aarhuso konvencija, toliau tekste – Orhuso Konvencija). Orhuso konvencija skiriama visuomenės teisei gauti informaciją, dalyvauti priimant sprendimus ir kreiptis į teismą aplinkos klausimais reglamentuoti. Konvencijos privalumas yra tai, kad joje įtvirtinta plati terminų „aplinka“, „informacijos apie aplinką“ samprata. Nors Konvencijoje tiesiogiai nepateikiama „aplinkos“ samprata, tai, kas laikoma „aplinka“, nurodo teminės (dalykinės) sampratos „informacija apie aplinką“, detalizavimas (2, 4–5 Konvencijos straipsniai). Informaciją apie aplinką sudaro informacija apie: aplinkos elementus (orą, atmosferą, vandenį, dirvožemį, žemę, kraštovaizdį, gamtines vietas, biologinę įvairovę ir jos komponentus, įskaitant genetiškai modifikuotus organizmus) bei šių elementų sąveiką; veiksnius (medžiagos, energija, triukšmas ir radiacija, bei veiklą arba priemones, įskaitant administracines priemones, susitarimus aplinkos srityje, politiką, įstatymų leidybą, planus ir programas, turinčius arba tikėtinais galinčius turėti poveikį išvardytiems aplinkos elementams, taip pat išlaidų ir rezultatų bei kitą ekonominę analizę ir prielaidas, susijusias su priimamais sprendimais aplinkos srityje); žmonių sveikatos ir saugos būklę, gyvenimo sąlygas, kultūrinių vietovių ir statinių būklę tais atvejais, kai jai daro įtaką arba gali daryti įtaką aplinkos elementų būklė arba per šiuos elementus išvardyti veiksniai, veikla arba priemonės). Plati informacijos apie aplinką samprata, susiedama įvairius

visuomenės dėmesio vertus elementus, veiksnius, užtikrina tinkamą teisės į informaciją realizavimą.

Analizuojant Konvencijos nuostatas, skirtas teisei į aplinkos informaciją, atkreiptinas dėmesys į savitą informacijos teikimo pareigos subjekto nuorodą. Pagal Orhuso konvencijos nuostatas visuomenės informavimas ir jos dalyvavimo užtikrinimas priimant sprendimus yra išimtinai valstybės institucijų pareiga. Valstybės institucijos privalo aplinkos informaciją teikti tiek visuomenės prašymu (užtikrinti aktyviosios teisės į informaciją įgyvendinimą), tiek šią informaciją skleisti savo iniciatyva (užtikrinti pasyviosios teisės į informaciją įgyvendinimą). Nors Konvencijoje aiškiai atskiriamas „informacijos teikimas“ ir „siekiančių atitinkamos ūkinės veiklos subjektų bendravimas su visuomene“, pastebima, kad aplinkos informacijos teikimo procese savitai dalyvauja ir siekiantys atitinkamos ūkinės veiklos subjektai. Šie subjektai Konvencijos nuostatomis įpareigojami ne tik pateikti informaciją valstybės institucijoms, bet ir bendrauti su visuomene, su ja konsultuotis. Vykdydami šias prievoles (diskutuodami, atsakydami į užklausas ir kt.), subjektai tiesiogiai nustatyta forma aplinkos informaciją teikia ir visuomenei. Tai yra, kad Konvencijoje, numatant bendravimo ir konsultacijų su visuomene prievolę, netiesiogiai įtvirtinama ir informacijos teikimo pareiga.

Svarbu aptarti ir teisės į aplinkos informaciją subjektus, kuriems Orhuso konvencijoje pripažįstama ši teisė. Konvencijoje nurodomi du teisės į aplinkos informaciją subjektai: „visuomenė“ ir „suinteresuota visuomenė“. Konvencijoje terminas „visuomenė“ aiškinamas kaip „vienas ar daugiau

fizinių ar juridinių asmenų ir pagal nacionalinės teisės aktus ar praktiką jų asociacijos, organizacijos ar grupės“ (2 straipsnis). Tai yra, kad teisė gauti informaciją ir dalyvauti priimant sprendimus suteikiama visai visuomenei, bet kuriam visuomenės nariui. Ši bet kurio visuomenės nario teisė yra nesaistoma jokiais papildomais reikalavimais (pvz., pilietybės, nuolatinės gyvenamosios vietos ir pan.). Konvencijos nuostata, nurodanti, kad teisė į aplinkos informaciją turi ir asociacijos, organizacijos ar grupės, vadinasi, ši teisė priklauso ne tik juridinio asmens teises turintiems dariniams, bet ir toms asociacijoms, organizacijoms ir grupėms, kurios nėra teisiniai subjektai (The Aarhus convention ..., 2000, p. 39–40). Tačiau realiai šia teise naudojasi ir ją įgyvendina dalis visuomenės – „suinteresuota visuomenė“. Pagal Konvencijos nuostatas tai „... visuomenė, kuriai daro įtaką arba gali daryti įtaką aplinkosaugos srityje priimami sprendimai arba kuri yra suinteresuota sprendimų priėmimo procesu ...“ (2 straipsnis). Vadinasi, bet kuris tiek teisiškai, tiek faktiškai suinteresuotas asmuo, aktyviai pasinaudojęs Orhuso konvencijos teikiamomis teisėmis į informaciją, tampa „suinteresuotos visuomenės“ narys (The Aarhus convention ..., 2000, p. 40).

Teisei į aplinkos informaciją užtikrinti svarbios Konvencijos nuostatos, reglamentuojančios bendruosius informacijos apie aplinką teikimo reikalavimus (pvz., reikalavimas informuoti visuomenę, kokios valstybės institucijos, kokią aplinkos informaciją kaupia, saugo; sudaryti informacinių užklausų nukreipimo informaciją galinčioms suteikti institucijoms sistemą, apibrėžti informacijos pateikimo laiko, formos, turinio reikalavimus, užtikrinti visuomenės

dalyvavimą jau pradiniam etape ir kt.). Konvencijoje, nurodant būtinybę suderinti nacionalinių, Europos, tarptautinių registru duomenis, įvertinami teisės į informaciją realizavimo svarbūs informacijos ištekčiai, pabrėžiamas tokios informacijos visuotinumumas. Konvencijos svarba grindžiama nuostata, kad, suteikus visuomenei daugiau galimybių susipažinti su informacija apie aplinką, viešai platinant šią informaciją, gerėja visuomenės informuotumas aplinkos klausimais, sudaromos sąlygos veiksmingesniam visuomenės dalyvavimui.

Aptartieji tarptautiniai teisės aktai (Espoo ir Orhuso konvencijos) nurodo tarptautinės bendrijos dėmesį, kad būtų gerinamas visuomenės informuotumas aplinkos klausimais, suvokiama aplinkos informacijos viešinimo svarba. Espoo ir Orhuso konvencijų nuostatos formuoja visybės teisę į informaciją sistemą, apimančią ne tik šios teisės užtikrinimo reguliavimą tarpvalstybiiniu, bet ir nacionaliniu lygiu (įpareigojant valstybes užtikrinti šios teisės realizavimą nacionalinės teisės normomis). Šiuose teisės aktuose įtvirtinama visuomenės teisė į aplinkos informaciją. Teisė į informaciją detalizuojama nurodant informacijos teikimo laikotarpį (pvz., pradinis sprendimo dėl atitinkamos ūkinės veiklos priėmimo etapas), teiktiną informaciją (pvz., planuojamos veiklos ir jos tikslų, planuojamos veiklos alternatyvų aprašymas, planuojamos veiklos ir jos alternatyvių variantų galimo poveikio aplinkai aprašymas ir jo dydžio įvertinimas ir kt.). Analizuojamose konvencijose teisės į aplinkos informaciją subjektu nurodoma visuomenė (tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys), šios informacijos teikimo prievolė deleguojama valstybės institucijoms. Orhuso konvencijoje aplinkos

informacijos visuomenei teikimo prievolė netiesiogiai deleguojama ir atitinkamą ūkinę veiklą planuojantiems ar jos siekiantiems subjektams.

Teisė į aplinkos informaciją specialiuose Europos Sąjungos teisės aktuose. Europos Sąjungoje priimtoje darniojo vystymosi strategijoje, darnusis vystymasis suvokiamas kaip to paties lygmens politika, padedanti tobulinti tam tikrų sektorių politikas, paremta visuomenės dalyvavimu priimant sprendimus, formuojant politiką. Darniojo visuomenės vystymosi paradigma Europos Sąjungoje pirmiausiai pasireiškia visuomenės įtraukimu į visuomenei svarbių politinių klausimų svarstymą, konsultavimąsi su visuomene, visuomenės informavimu. Europos Sąjungos institucijos laikosi konsultavimosi tradicijų (pvz., žaliosios knygos, baltosios knygos, pranešimai, forumai, seminarai, nuolatinės konsultacinės grupės, konsultacijos internetu ir kt.). Visuomenė informuojama atliekant sprendimų, veiksmų poveikio vertinimą, nustatant galimas ūkinių, politinių sprendimų (veikimo, neveikimo) pasekmes.

Poveikis aplinkai Europos Sąjungoje pradėtas išsamiai vertinti nuo 1985 metų, priėmus Europos Tarybos direktyvą dėl tam tikrų valstybės ir privačių projektų poveikio aplinkai (1985/337/EEB; ši Direktyva buvo taisyta 1997 m. kovo 3 d. Europos Tarybos direktyvos 97/11/EB). Europos Tarybos direktyvoje dėl tam tikrų valstybės ir privačių projektų poveikio aplinkai aptariamas ne tik poveikio aplinkai vertinimas. Atitinkamos Direktyvos nuostatos skiriamos ir informacijos apie šio poveikio vertinimą sklaidai – subjektas, planuojantis plano ar programos, galinčių turėti poveikį aplinkai, įgyvendinimą, įpareigojamas atlikti

galimo poveikio aplinkai tyrimą, parengti ataskaitą ir ją pateikti atsakingai valdžios institucijai, suteikiančiai leidimą planuojamam projektui. Direktyvoje numatoma, kad valstybė (atitinkama jos kompetentinga institucija arba institucijos) turi užtikrinti, suinteresuota visuomenės grupė būtų supažindinama su informacija apie projekto leidimo išdavimą. Suinteresuota visuomenės grupė turi būti informuojama apie „*sprendimo turinį ir visas su juo susijusias sąlygas; priežastis ir svarstymus, kuriais buvo remtasi priimant sprendimą, kai tai numato valstybių narių teisės aktai*“. Teisės į poveikio aplinkai vertinimo informaciją realizavimo procedūra šioje Direktyvoje nedetalizuojama, nurodoma, kad išsamią tokios informacijos pateikimo procedūrą nustato kiekviena valstybė.

Poveikio aplinkai vertinimo praktika parodė, kad kai kuriai veiklai ši Direktyva negalėjo būti taikoma (pvz., ekonominės veiklos poveikiui regiono aspektu), todėl 2001 m., priėmus Europos Parlamento ir Europos Tarybos direktyvą, dėl tam tikrų planų ir programų pasekmių aplinkai vertinimo (2001/42/EB) dėmesys atkreiptas į strateginio poveikio aplinkai vertinimą. Svarbu tai, kad ši naujoji poveikio aplinkai vertinimo direktyva yra procedūrinio pobūdžio – jos reikalavimai dėl poveikio aplinkai vertinimo sistemos veikimo principų, vertinimo pagrindų turi būti įtraukti į valstybėse Europos Sąjungos narėse taikytinas procedūras. 2001/42/EB direktyvoje numatoma, kad jei poveikio aplinkai vertinimas pagal direktyvą yra privalomas, tai turi būti parengiama aplinkos apsaugos ataskaita. Direktyvoje numatomi įpareigojimai ataskaitą rengiantiems subjektams konsultuotis su atsakingomis valdžios in-

stitucijomis ir visuomene. Teisei į aplinkos informaciją užtikrinti svarbi Direktyvos nuostata, numatanti subjektų, rengiančių aplinkos apsaugos ataskaitas, prievolę šias ataskaitas, pateikti ne tik valstybės paskirtoms valdžios institucijoms, su kuriomis turi būti konsultuojamasi ir kurios dėl savo konkrečios su aplinkos apsauga susijusios atsakomybės įpareigojamos domėtis planų ir programų įgyvendinimo pasekmėmis aplinkai, bet ir visuomenei (daliai visuomenės, kuriai priimami sprendimai turi arba gali turėti įtakos arba kuri gali jais domėtis). Valstybės, Europos Sąjungos narės, Direktyvos nuostatomis įpareigojamos apibrėžti suinteresuotą visuomenės dalį bei nustatyti išsamią informacijos teikimo ir konsultacijų su valdžios institucijomis bei visuomene tvarką. Teisės į aplinkos informaciją įtvirtinimui svarbi ir Direktyvos nuostata, numatanti valstybės pareigą užtikrinti, kad „*priėmus planą ar programą atitinkamos valdžios institucijos ir visuomenė būtų informuotos ir joms būtų prieinama tam tikra informacija*“. Kompetentingai valstybės institucijai priėmus sprendimą dėl plano ar programos įgyvendinimo, suinteresuoti subjektai (visuomenė, kitos valstybės institucijos arba net ir kita valstybė) turi būti informuojami apie priimtą planą ar programą (kokie aplinkos apsaugos klausimai buvo įtraukti, kaip buvo atsižvelgta į aplinkos apsaugos ataskaitą, kokie buvo konsultacijų su suinteresuotomis grupėmis rezultatai ir kt.). Tokios informacijos teikimo tvarka palikta valstybių dispozicijai. Atkreiptinas dėmesys, kad visuomenės samprata Direktyvoje taikoma vienam arba keliems fiziniams ar juridiniams asmenims, šių asmenų asociacijos, organizacijos ar grupės įvardyti (kaip ir Orhuso konvencijoje).

Svarbu pažymėti, kad visuomenės informavimas numatomas ir kitose Europos Parlamento ir Tarybos aplinkos direktyvose (pvz., 2002 m. vasario 12 d. Europos Parlamento ir Europos Tarybos direktyvoje dėl ozono aplinkos ore (2002/3/EB), 2000 m. lapkričio 16 d. Europos Parlamento ir Europos Tarybos direktyvoje dėl benzeno ir anglies monoksido aplinkos ore ribinių verčių (2000/69/EB) ir t. t.).

Greta poveikio aplinkai vertinimo informacijos pateikimo visuomenei teisė į aplinkos informaciją Europos Sąjungoje užtikrinama ir Orhuso konvencijos nuostatomis bei šias nuostatas įgyvendinančiais specialiais Europos Sąjungos teisės aktais:

- 2003 m. Europos Parlamento ir Europos Tarybos direktyva, nustatančia visuomenės dalyvavimą rengiant tam tikrus su aplinka susijusius planus ir programas (2003/35/EB), kuri iš dalies (numatydama visuomenės dalyvavimo galimybes) pakeitė Europos Tarybos direktyvas: 1985 m. dėl tam tikrų valstybės ir privačių projektų poveikio aplinkai vertinimo (85/337/EEB) ir 1996 m. dėl taršos integruotos prevencijos ir kontrolės (96/61/EB),
- 2003 m. Europos Parlamento ir Europos Tarybos direktyva dėl visuomenės galimybės susipažinti su informacija apie aplinką (2003/4/EB; panaikinančia Europos Tarybos direktyvą 90/313/EEB);
- Europos Parlamento ir Europos Tarybos 2006 m. rugsėjo 6 d. reglamentu dėl Orhuso konvencijos dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkos klausimais nuostatų taikymo Bendrijos institucijoms ir organams (EB) Nr.1367/2006) (vadinamu Orhuso reglamentu).

Europos Parlamento ir Europos Tarybos direktyva, nustatančia visuomenės dalyvavimą rengiant tam tikrus su aplinka susijusius planus ir programas (2003/35/EB), siekiama ne tik aplinkos kokybės išlaikymo, saugojimo ir gerinimo. Svarbiausias šios Direktyvos tikslas – užtikrinti Orhuso konvencijos įgyvendinimą Europos Sąjungoje. Teisės į aplinkos informaciją užtikrinimui reikšmingos Direktyvos nuostatos, kurioomis numatomas visuomenės dalyvavimas rengiant su aplinka susijusius planus ir programas. Direktyvoje nurodoma, kad „... visuomenė arba viešais skelbimais, arba kitomis tinkamomis priemonėmis, tokiomis kaip elektroninės visuomenės informavimo priemonės, jei jos prieinamos, būtų informuojama apie visus pasiūlymus rengti tokius planus ar programas arba juos keisti ar peržiūrėti ir kad visuomenei būtų prieinama atitinkama informacija apie tokius siūlymus, įskaitant, be to, informaciją apie teisę dalyvauti priimant sprendimus ir apie kompetentingą instituciją, kuriai gali būti pateiktos pastabos ar klausimai“, „išnagrinėjus visuomenės pareikštas pastabas ir nuomones, kompetentinga institucija tinkamai stengtųsi informuoti visuomenę apie priimtus sprendimus ir motyvus bei aplinkybes, kuriais tie sprendimai yra pagrįsti, įskaitant informaciją apie visuomenės dalyvavimą“ (Europos Parlamento ir Europos Tarybos direktyva, nustatanti visuomenės dalyvavimą ..., 2003). Teisės į aplinkos informaciją užtikrinimui svarbios Direktyvos nuostatos, nurodančios ne tik atitinkamų valstybės institucijų informacijos teikimo pareigas visuomenei, bet tokias pareigas deleguojančios ir ūkio subjektams, rengiantiems planus ar programas, tikėtinai galinčius turėti poveikį aplinkai.

Europos Parlamento ir Europos Tarybos direktyvoje dėl visuomenės galimybės susipažinti su informacija apie aplinką (2003/4/EB) detalizuojamos visuomenės galimybės susipažinti su informacija apie aplinką. Šioje Direktyvoje įtvirtinamas itin svarbus teisei į aplinkos informaciją principas „informacijos atskleidimas yra bendra taisyklė“. Šio principo esmė – valdžios institucijos įpareigojamos visuomenei atskleisti aplinkos informaciją, tik konkrečiais ir aiškiai apibrėžtais atvejais valdžios institucijoms leidžiama neteikti informacijos apie aplinką. Dera atkreipti dėmesį į tai, kad direktyvoje gana išsamiai reglamentuojama aktyvi teisė į informaciją. Teisės į aplinkos informaciją tinkamam užtikrinimui svarbi yra ir informacijos rinkimo, gavimo būdo nurodymas pateikiamoje informacijoje, nes informacijos rinkimo metodai yra svarbūs vertinant pateiktos informacijos kokybę. 2003/4/EB direktyvoje atkreipiamas dėmesys į šią aplinkos informacijos pateikimo ypatumą nurodant, kad „*Pateikus prašymą, taip pat turėtų būti pateiktas informacijai surinkti naudotas metodas ...*“. Kad teisė į aplinkos informaciją būtų užtikrinama, svarbi Direktyvoje įtvirtinama bet kurio fizinio ir juridinio asmens teisė susipažinti su valdžios institucijų turima arba joms skirta informacija apie aplinką nenurodant savo domėjimosi priežasties; nustatomi informacijos pateikimo terminai (kuo greičiau ir per tinkamą laiką) bei atsižvelgiant į pareiškėjo nurodytą laikotarpį. Apie teisės į aplinkos informaciją analizę svarbios Direktyvos nuostatos, numatančios, kad informacija apie aplinką, kurią valdžios institucijų vardu fiziškai saugo kitos institucijos, patektų į Direktyvos taikymo sritį. Vadinasi ne tik tos valstybės institucijos, kurios valstybės įpa-

reigojamos kuruoti, administruoti su aplinka susijusius klausimus, yra įpareigojamos visuomenei teikti aplinkos informaciją. Tokia prievolė numatoma ir aplinkos informacijos saugykloms (pvz., kitoms institucijoms, archyvams, informacijos centrams ir kt.). Direktyvoje numatyta ir tokia svarbi visuomenės galimybė susipažinti su informacija apie aplinką, kad būtų užtikrinta pasyvi teisė į aplinkos informaciją. Šiame teisės akte numatoma valdžios institucijų pareiga aktyviai ir sistemingai iš anksto ir savo iniciatyva platinti, pateikti su jų funkcijomis susijusią informaciją apie aplinką, tam panaudoti kompiuterines ar kitas elektroninės komunikacijos technologijas. 2003/4/EB direktyvoje nustatomas skelbtinos ir platintinos (bei atitinkamai atnaujinamos) informacijos sąrašas (pvz., teisės aktų tekstai; su aplinka susijusios politikos, planai ir programos; šių dokumentų įgyvendinimo pažangos ataskaitos, kai valdžios institucijos jas parengia ir saugo elektronine forma; aplinkos būklės ataskaitos ir kt.)

Orhuso reglamentas skirtas visų Orhuso konvencijos pagrindų – visuomenės dalyvavimo, teisės gauti informaciją ir kreiptis į teismus aplinkos klausimais – įgyvendinimui Bendrijos institucijų ir struktūrų veikloje. Orhuso reglamentas dėl teisės gauti informaciją apie aplinką atžvilgiu praplečia Europos Parlamento ir Tarybos 2001-05-30 reglamentą (EB) Nr. 1049/2001 dėl galimybės visuomenei susipažinti su Europos Parlamento, Europos Tarybos ir Europos Komisijos dokumentais. Reglamente nurodoma, jog Bendrijos institucijos ir struktūros privalo užtikrinti visuomenės dalyvavimą rengiant, keičiant arba peržiūrint su aplinka susijusius planus ir programas.

Specialių Europos Sąjungos teisės aktų (direktyvų ir reglamento) analizė parodė, kad aplinkos apsaugos informacijos teikimas visuomenei yra grindžiamas dviejų tipų teisės aktais: numatančiais visuomenės dalyvavimui užtikrinti būtiną aplinkos informacijos (poveikio aplinkai informacijos) teikimą visuomenei ir numatančiais visuomenės teises į valdžios institucijų kaupiamą aplinkos informaciją, taip pat ir valstybės valdžios institucijų pareigas tokią informaciją teikti. Įtvirtinant poveikio aplinkai informacijos sklaidą visuomenei, subjektai, įpareigoti teikti tokią aplinkos informaciją apibrėžiami. Poveikio aplinkai informaciją visuomenei teikia tiek valstybės valdžios institucijos, kurių tiesioginės funkcijomis siejamos su aplinka, aplinkosauga, tiek valstybės valdžios institucijos, kurioms deleguota ūkinės veiklos priežiūra, tiek valstybės institucijos, kurios saugo aplinkos informaciją. Svarbus aplinkos informacijos teikėjas yra subjektai, siūlantys (planuojantys) veiklą, kuri gali turėti poveikį aplinkai. Šie subjektai tiesiogiai įpareigojami teikti aplinkos informaciją (poveikio aplinkai vertinimo) valstybės institucijoms ir netiesiogiai (diskusijų, konsultacijų metu) – visuomenei.

Teisė į aplinkos informaciją Lietuvos nacionaliniuose teisės aktuose. Lietuvoje visuomenės informuotumo aplinkos klausimu svarba nurodoma Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje, Lietuvos aplinkos apsaugos strategijoje ir kituose šalies strateginiuose dokumentuose.

Aplinkai, aplinkos apsaugai Lietuvoje skirtas ne vienas įstatymas. Pagrindiniu aplinkos apsaugą reglamentuojančiu įstatymu yra Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos įstatymas, kiti įstatymai (pvz.,

Lietuvos Respublikos Želdynų, Aplinkos monitoringo, Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai, Miškų ir kt. įstatymai) yra specialieji, skirti tam tikriems su aplinka, aplinkosauga susijusiems santykiams reguliuoti.

Visuomenės informavimas aplinkos tema, numatant valstybės institucijų pareigą rinkti ir platinti aplinkos informaciją, užtikrinamas Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos įstatyme. Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos įstatyme pateikiama informacijos apie aplinką samprata iš viso yra ta pati, nurodoma Orhuso konvencijoje. Šiame įstatyme nurodoma piliečių, visuomeninių organizacijų, juridinių ir fizinių asmenų teisė į aplinkos informaciją, teisė dalyvauti planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo procese (7 straipsnis). Įstatymo valstybės valdžios, valdymo ir kontrolės institucijos pagal savo kompetenciją įpareigojamos stebėti aplinkos kokybės pokyčius ir informuoti apie tai visuomenę, viešai skelbti ūkinės veiklos, galinčios turėti kenksmingo poveikio aplinkai, projektus, organizuoti aplinkosauginį švietimą ir mokymą, nustatyta tvarka teikti informaciją apie aplinką (8 straipsnis). Tačiau šiame įstatyme neaptariama visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus dėl planų bei programų, visuomenės informavimo tvarka, sistema. Tokią pačią išvadą galima padaryti išanalizavus ir vieną specialiųjų įstatymų – Lietuvos Respublikos Želdynų įstatymą. Šiame įstatyme nurodoma esant tiek pasyvią, tiek aktyvią teisę į specialią aplinkos informaciją – informaciją apie želdynus ir želdinius, tačiau nedetalizuojama tokios informacijos teikimo, informacinio visuomenės dalyvavimo užtikrinimo tvarka. Specialios, tačiau nedetalizuotos

informacijos apie aplinką rinkimo ir platinimo pareigos valstybės institucijoms nustatomos ir kituose specialiuose Lietuvos Respublikos teisės aktuose (pvz., Lietuvos Respublikos Aplinkos monitoringo, Miškų ir kt. įstatymuose).

Daug dėmesio aplinkos informacijos teikimui skiriama Lietuvos Respublikos Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatyme. Jame detaliai reglamentuojamas visuomenės dalyvavimas planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo procese. Jame nurodomi tokie poveikio aplinkai vertinimo proceso dalyviai: Aplinkos ministerija ar kita Vyriausybės įgaliota institucija, planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo subjektai – valstybės institucijos, atsakingos už sveikatos apsaugą, priešgaisrinę apsaugą, kultūros vertybių apsaugą, ūkio plėtrą ir žemės ūkio plėtrą, ir savivaldybių institucijos; planuojamos ūkinės veiklos organizatorius (užsakovas); poveikio aplinkai vertinimo dokumentų rengėjas ir visuomenė. Aplinkos teisės normų informaciją įpareigojami teikti šie subjektai:

- Valstybės ar savivaldybių institucijos, disponuojančios informacija apie aplinką, reikalinga poveikio aplinkai vertinimui atlikti, privalo planuojamos ūkinės veiklos organizatoriui (užsakovui) ar poveikio aplinkai vertinimo dokumentų rengėjui suteikti galimybę šia informacija pasinaudoti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka.
- Visuomenei įstatymo nustatyta aplinkos informaciją privalo teikti poveikio aplinkai vertinimo dokumentų rengėjas. Informacija visuomenei turi būti teikiama Aplinkos ministerijos nustatyta tvarka.

- Planuojamos ūkinės veiklos organizatorius (užsakovas), įstatymo įpareigojamas supažindinti visuomenę su poveikio aplinkai vertinimo ataskaita, taip pat privalo teikti atitinkamą aplinkos informaciją visuomenei. Visuomenė su ataskaita supažindinama Aplinkos ministerijos nustatyta tvarka.

Lietuvos Respublikos Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatyme nurodoma aplinkos informacijos teikimo tvarka buvo kuriama vadovaujantis Orhuso konvencija ir Europos Parlamento ir Europos Tarybos direktyva dėl visuomenės galimybės susipažinti su informacija apie aplinką (2003/4/EB). Šių dokumentų reikalavimai įtraukti į 2005 m. Vyriausybės patvirtintą „Informacijos apie aplinką Lietuvos Respublikoje teikimo visuomenei tvarkos aprašą“, kuris pakeitė 1999 m. „Informacijos apie aplinką Lietuvos Respublikoje teikimo visuomenei tvarką“. Aplinkos informacijos teikimui užtikrinti svarbus yra ir Lietuvoje neseniai pradėtas kurti valstybės ir savivaldybių institucijų turimos informacijos apie aplinką sąvadas. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos administruojamas „Informacijos apie aplinką sąvadas“ (toliau – sąvadas) padeda orientuotis, kur galima rasti reikiamą aplinkos informaciją. Sąvadas – tai metainformacija, nurodanti, kokią informaciją apie aplinką turi valstybės ir savivaldybių institucijos ar įstaigos. Sąvadas sudaromas pagal valstybės ir savivaldybių institucijų ar įstaigų pateiktus duomenis.

Informacijos apie aplinką Lietuvos Respublikoje teikimo visuomenei tvarkos apraše reglamentuojama visuomenės teisė susipažinti su valstybės ir savivaldybių įstaigų turima arba joms skirta informacija apie aplinką Lietuvos Respublikoje, nustatoma

šios teisės realizavimo tvarka. Informacijos apie aplinką Lietuvos Respublikoje teikimo visuomenei tvarkos aprašu, teikdama aplinkos informaciją poveikio vertinimui, vadovaujasi ir Aplinkos ministerija.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad visos Lietuvos valstybės institucijos nėra besąlygiškai įpareigojamos aktyviai skleisti (teikti be paklausimo) jų turimą aplinkosauginę informaciją. Aktyvi aplinkosauginės informacijos sklaidos prievolė numatoma pirmiausiai išimtiniais, ekstremaliais atvejais – iškilus pavojui aplinkai, žmonių sveikatai. Tokios informacijos sklaidos prievolę reglamentuoja Lietuvos Respublikos Civilinės saugos įstatymas, kuriame nustatomos Lietuvos Respublikos civilinės saugos ir gelbėjimo sistemos organizavimo ir veikimo teisiniai bei organizaciniai pagrindai, valstybės ir savivaldybių institucijų, ūkio subjektų, visuomeninių organizacijų bei gyventojų pareigos ir teisės civilinės saugos srityje. Aktyvios aplinkosauginės informacijos sklaidos prievolė numatoma ir atskiroms valstybės institucijoms, turinčioms pareigą (pagal joms deleguotą kompetenciją) rengti ir skleisti visuomenei informaciją, susijusią su aplinka: tarptautinių sutarčių arba susitarimų, Europos Sąjungos ir nacionalinių teisės aktų tekstus, savivaldybių institucijų sprendimus, su aplinka susijusią įvairių sričių politiką, strategijas, planus ir programas, šių dokumentų įgyvendinimo pažangos ataskaitas, nacionalines, regionines, savivaldybių aplinkos būklės ataskaitas, duomenis, gautus stebint aplinkos būklę ir veiklą, darančią arba galinčią daryti poveikį aplinkai, arba tokių duomenų santraukas, sprendimus, darančius arba galinčius daryti reikšmingą poveikį aplinkai ar susitarimams dėl aplinkos, informacija, poveikio aplinkai

vertinimo dokumentus ir t. t. Šios valstybės įstaigos turi užtikrinti, kad informacija būtų atnaujinama, tiksli ir išsami, lengvai prieinama visuomenei per viešąsias telekomunikacijų priemones (internetu tinklapius, elektronines duomenų bazes).

Lietuvos įstatymų atitiktį Orhuso konvencijos reikalavimams, šios Konvencijos nuostatų įgyvendinimą 2008 m. įvertino Lietuvos valstybinė kultūros paveldo komisija. Ši komisija atkreipė dėmesį į tai, kad, nors Lietuvoje iš trijų Orhuso konvencijos „ramsčių“ teisė gauti informaciją yra užtikrinta geriausiai, šios teisės užtikrinimas dar turėtų būti tobulinamas: *„Valstybės institucijos perduoda dalį viešojo administravimo funkcijų teritorijų planavimo, statybų, paveldo tvarkybos srityse paraiškų davėjams, tačiau neužtikrina, kad paraiškų davėjai savu ruožtu perduotų valstybės institucijoms visą informaciją, kuri domintų visuomenę. Be to, valstybinės institucijos, užuot surinkusios prašomą informaciją, neretai nurodo visuomenei kreiptis į paraiškų teikėjus, nors visuomenės informavimas yra valstybės institucijų prievolė... Aktyvus informavimas yra netolygus – išsamesnis aplinkos (oro, taršos ir kt.) srityje, labai ribotas – statybų ir paveldo apsaugos bei tvarkybos srityje, taip pat planų, programų bei norminių teisės aktų rengimo srityje. Be to, valstybės institucijos dažnai nevykdo prievolės informuoti visuomenę pradiniam etape, kai sprendimai dar nepriimti.“* (JTO EEK Konvencija dėl teisės ..., 2008). Vertindama visuomenės dalyvavimo priimančią sprendimus Komisija nurodė, kad Lietuvoje *„Visuomenės dalyvavimas priimančią sprendimus užtikrintas tik iš dalies. Jis nustatytas tik teritorijų planavimo ir poveikio aplinkai vertinimo procesams. Tačiau ir tada yra*

gana ribotas ... Viešojo administravimo (visuomenės informavimo ir dalyvavimo užtikrinimo) teisių bei pareigų perdavimas paraiškų davėjams iš esmės prieštarauja Konvencijai ... Visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus procesas apskritai nėra įteisintas Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo, programų, strategijų, finansinių priemonių, norminių teisės aktų rengimo srityse“ (JTO EEK Konvencija dėl teisės ..., 2008).

Specialių Lietuvos teisės aktų analizė leidžia pastebėti, kad Lietuvoje, perėmus tarptautines ir atitinkamas Europos Sąjungos teisės aktų teises nuostatas bei principus, aplinkos apsaugos informacijos teikimas visuomenei yra grindžiamas visuomenės dalyvavimo ūkinėje veikloje, galinčioje turėti poveikį aplinkai, siūlyme (plane), užtikrinančiais teisės aktais ir tiesiogiai aplinkos informacijos teikimą visuomenei reglamentuojančiais teisės aktais. Aplinkos informacija visuomenei teikiama tiek pagal paklausimą, tiek be paklausimo. Aktyvus visuomenės informavimas aplinkos klausimais, t. y. aplinkos informacijos teikimas be paklausimo siejamas tiek su gresiančiu pavojumi aplinkai, žmonių sveikatai (su išimtinėmis situacijomis), tiek su įprastinių valstybės delegaluotų su aplinka, aplinkosauga susijusių funkcijų vykdymu. Lietuvoje aplinkos informacijos teikimo visuomenei funkcijos delegaluojamos valstybės ir savivaldos institucijoms. Savitos aplinkos informacijos teikimo visuomenei funkcijos numatomos ir poveikį aplinkai galinčią turėti veiklą planuojantiems, siūlantiesiems subjektams, šie subjektai, įstatymo normomis numatant jų pareigas poveikio aplinkai vertinimo procedūrose, įpareigojami atitinkama forma visuomenei

pateikti aplinkos informaciją. Lietuvos valstybinės kultūros paveldo komisijos pažymos (JTO EEK Konvencija dėl teisės ..., 2008) analizė parodė, kad pagal Lietuvoje besiformuojančią praktiką, kuri prieštarauja tarptautiniam ir Europos Sąjungos visuomenės informavimo teisiniam reguliavimui, platesnės apimties aplinkos informacijos teikimas, ne tik įstatymų nustatytais formomis, valstybės institucijų nurodymu yra perkeliamas ūkinę veiklą planuojančiam, siūlančiam subjektui.

Išvados

Darniojo visuomenės vystymosi aplinkosauginė dimensija keičia teisę į informaciją praplėsdama teisės į informaciją turinį aplinkos tematika.

Teisės į aplinkos informaciją užtikrinimo sistemą formuoja tarptautiniai, Europos Sąjungos ir nacionaliniai (Lietuvos) teisės aktai. Teisės aktais kuriama teisės į aplinkos informaciją realizavimo sistema: reglamentuojamas tarpvalstybinis aplinkos informacijos teikimas, nustatomi ir į nacionalinę teisę perkeliama tarptautiniai bendrieji aplinkos informacijos teikimo standartai, kuriama nacionalinė (Lietuvos) teisės į aplinkos informaciją užtikrinimo sistema. Lietuvoje teisės aktai įtvirtina tiek pasyvią, tiek aktyvią teisę į aplinkos informaciją.

Aplinkos informacijos teikimas visuomenei užtikrinamas reglamentuojant visuomenės teisę dalyvauti vertinant tikėtiną ūkinės ar kitos veiklos poveikį aplinkai bei garantuojant visuomenės teisę į valdžios institucijų kaupiamą aplinkos informaciją.

Teisė į aplinkos informaciją teisės aktais pripažįstama visuomenei, t. y. kiekvienam visuomenės nariui be jokių išlygų ar reikalavimų. Aplinkos informacijos teikimo

visuomenei subjektai yra valstybės valdžios institucijos. Valstybės valdžios institucijos įpareigojamos teikti su jų funkcijų vykdymu siejamą kaupiamą, saugomą aplinkos informaciją. Poveikio aplinkai informaciją visuomenei teikia tiek valstybės valdžios institucijos, kurių tiesioginės funkcijos siejamos su aplinka, aplinkosauga, tiek valstybės valdžios institucijos, kurioms

deleguota ūkinės veiklos priežiūra, tiek valstybės institucijos, kurios saugo aplinkos informaciją. Savitu aplinkos informacijos teikėju visuomenei yra kiti subjektai, dalyvaujantys poveikio aplinkai vertinimo procedūroje. Šie subjektai tiesiogiai įpareigojami teikti aplinkos informaciją valstybės institucijoms ir tam tikromis formomis bei tvarka – visuomenei.

LITERATŪRA

BIRMONTIENĖ, Toma. Teisės į informaciją teisinis reguliavimas. *Konstitucingumas ir pilietinė visuomenė: monografija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002. ISBN 9955-563-01-X.

DRĖO, Johann. Sustainable development: Image. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 09 22]. Prieiga per internetą: <http://commons.wikimedia.org/wiki/Image:Sustainable_development.svg>.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl tam tikrų planų ir programų pasekmių aplinkai vertinimo 2001 / 42 / EB. Oficialusis leidinys, L 197, 21 / 07 / 2001 p. 0030–0037.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl visuomenės galimybės susipažinti su informacija apie aplinką 2003 / 4 / EB. Oficialusis leidinys L 041, 14 / 02 / 2003, p. 0026–0032.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva, nustatanti visuomenės dalyvavimą rengiant tam tikrus su aplinka susijusius planus ir programas 2003 / 35 / EB. Oficialusis leidinys, L 156, 25 / 06 / 2003, p. 0017–0025.

Europos Tarybos direktyva dėl tam tikrų valstybės ir privačių projektų poveikio aplinkai 1985 / 337 / EEB. Oficialusis leidinys, L 175, 05 / 07 / 1985, p. 0040–0048.

GUTAUSKAS, Aurelijus. Teisė į informaciją. *Žmogaus teisės Lietuvoje*. V., 2005. ISBN 9955-9821-2-8.

Informacijos apie aplinką Lietuvos Respublikoje teikimo visuomenei tvarkos aprašas. Valstybės žinios, 2005, Nr. 26-831.

JARAŠIŪNAS, Egidijus. Lietuvos Respublikos

Konstitucijos 25 straipsnio komentaras. *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras*. 1 d. Vilnius: Teisės institutas: K. Jovaišo person. įm., 2000. ISBN 9955-9346-1-1, p. 195.

JTO EEK Konvencija dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkos klausimais (Orhuso konvencija) bei jos įgyvendinimas Lietuvoje: Valstybinės kultūros paveldo komisijos pažyma, 2008 m. [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 06 12]. Prieiga per internetą: <www2.lrs.lt/kt_inst/pamink/dokumentai/2008_05_23/Orhuso_pazyma.doc>.

Jungtinių Tautų ir Europos Ekonominės Komisijos konvencija dėl poveikio aplinkai vertinimo tarpvalstybiniame kontekste. Valstybės žinios, 1999, Nr. 92-2688

Konvencija „Dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais“. Valstybės žinios, 2001, Nr. 73-2572.

Lietuvos Respublikos Civilinės saugos įstatymas. Valstybės žinios, 1998, Nr. 115-3230.

Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos įstatymas. Valstybės žinios, 1992, Nr. 5-75

Lietuvos Respublikos Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas. Valstybės žinios, 2005, Nr. 84-3105.

Lietuvos Respublikos Želdynų įstatymas. Valstybės žinios, 2007, Nr.: 80-3215

The Aarhus convention implementation guide [interaktyvus]. United Nations, New York and Geneva, 2005 [žiūrėta 2008 06 12]. Prieiga per internetą: <<http://www.unece.org/env/pp/acig.pdf>>.

THE IMPACT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT TO THE RIGHT TO INFORMATION: THE RIGHT TO ENVIRONMENTAL INFORMATION

Marija Stonkienė

S u m m a r y

The article presents the analysis of impact of sustainable development to the right to information. By asserting that the purposefulness of the development of the society increases various expressions of human rights, stimulates the expansion of the content of human rights, the expansion of the content of the right to information is analysed. Theme of environment was early overvalued in sustainable development and in the content the right to information the themes of environment was early excluded.

With the base of international, European Union and national (Lithuanian) law analysis, the author makes conclusion, that the system of the realisation of the right to environmental information is being created. The base of this system is international order of the advising of environmental information. The system of the national (Lithuanian) right to environmental information assurance also is based on international and European Union standards.

In the article is noticing that the advising of the environmental information to public is ensured with

two ways: by regulating the right of public to participate an environmental impact assessment procedure and ensuring the right of public to environmental information, which is accumulated by the governmental institutions.

The right to environmental information is recognised to public, i.e. that it recognised to each man without any stipulations or demands. The subjects of the advising of the environmental information are the institution of the state's government and subjects, which are planning corresponding economic activities whit environmental impact. These subjects advice environmental information to public only in the form, which is to ascertained to the participating in the environmental impact assessment procedure. The investigation of the Lithuania situation allows noticing, that the advising of the environmental information for a public with indication of governmental institutions is transferred to subjects, which are planning corresponding economic activities whit environmental impact.

DARNIOJO VYSTYMOŠI POVEIKIS TEISEI Į INFORMACIJĄ: TEISĖ Į APLINKOS INFORMACIJĄ

Marija Stonkienė

S a n t r a u k a

Straipsnyje tiriamas darniojo vystymosi poveikis teisei į informaciją. Teigiant, kad visuomenės raidos kryptingumas plečia įvairias žmogaus teisių raiškas, skatina jų turinio plėtrą, analizuojama teisės į informaciją turinio plėtra. Teisės į informaciją turinyje išskiriama aplinkos tematika. Ši tematika yra anksčiausiai sureikšmintą darniajame vystymesi.

Tarptautinių, Europos Sąjungos ir nacionalinių (Lietuvos) teisės aktų analizės pagrindu daroma išvada, kad yra kuriama teisės į aplinkos informaciją realizavimo sistema. Šios sistemos pagrindu yra tarpvalstybinė aplinkos informacijos teikimo tvarka, bendraisiais tarptautiniais ir Europos Sąjungos standartais grįsta nacionalinė (Lietuvos) teisės į aplinkos informaciją užtikrinimo sistema.

Atliktas tyrimas leidžia pastebėti, kad aplinkos

informacijos teikimas visuomenei užtikrinamas dviem būdais: reglamentuojant visuomenės teisę dalyvauti vertinant ūkinės ar kitos veiklos poveikį aplinkai ir garantuojant visuomenės teisę į valdžios institucijų kaupiamą aplinkos informaciją. Teisė į aplinkos informaciją teisės aktais pripažįstama visuomenei, t. y. kiekvienam visuomenės nariui be jokių išlygų ar reikalavimų. Aplinkos informacijos teikimo visuomenei subjektai yra valstybės valdžios institucijos ir atitinkamą ūkinę veiklą planuojantys, siūlantys subjektai. Šie subjektai visuomenei informaciją teikia tik teisės aktų nustatyta forma, dalyvaudami poveikio vertinimo procedūroje. Lietuvos situacijos tyrimas leidžia pastebėti, kad aplinkos informacijos teikimas valstybės institucijų nurodymu yra perkliamas tiesiogiai ūkinę veiklą planuojančiam, siūlančiam subjektui.

Įteikta 2008 m. birželio 26 d.